

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів. Висвітлено деякі аспекти підготовки майбутніх викладачів, а саме магістрів.

Ключові слова: *майбутній викладач, магістр, спеціаліст, бакалавр, вдосконалення, підготовка.*

-

Докорінна ломка державного устрою, соціально-економічних відносин, зміна ідеології й моральних цінностей в Україні не могли не відбитися на існуючій системі підготовки працівників освіти. Ці об'єктивні передумови, що зумовили реформу освіти, призвели до реорганізації підготовки педагогічних кадрів, необхідних для забезпечення процесу реконструкції освіти на початковому, середньому й вищому рівнях.

Входження України в сучасний Європейський простір потребує цивілізованих перетворень у системі вітчизняної освіти, зокрема у вищій школі. У зв'язку з цим, проблема підготовки викладачів вищих навчальних закладів в Україні набула особливої актуальності.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що цьому питанню приділяють увагу багато науковців, а саме, С.С. Вітвицька, В.М.Вакулєнко, О.М.Обривкіна, В. Сенашенко, Л. Казарин, В.Кузнецова, Н.Сенаторова, М.І. Приходько, Е. Помиткін, Л.О. Каніщенко, А.І. Кузьмінський, Т.Я. Старченко, О.С. Цокур, В.К. Майборода, В.Л. Гейхман, Є.Ф.Єсарєва та ін.

Розглядаючи питання, пов'язані з реалізацією перебудови вищої спеціальної освіти, науковці відзначають, що вирішальною умовою посилення ефективності навчання і виховання майбутніх спеціалістів є поліпшення добору й розстановки, підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів. Тому вдосконалення діяльності вищої школи потрібно в першу чергу розглядати крізь призму перебудови роботи основної ланки всієї системи освіти – професорсько-викладацьких колективів.

Мета нашого дослідження – визначити реальний стан підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

"Золотим фондом" у системі науково-педагогічних кадрів є доктори і кандидати наук, професори, доценти, які зробили вагомий внесок у розвиток вищої школи. Саме вони покликані бути рушійною силою вузівської перебудови. З авторитету кожного науково-педагогічного працівника, його вихованців складається, зрештою, і добре ім'я вузу, його авторитет.

Загальновизнані вимоги, яким повинні відповідати викладачі вищої кваліфікації, склалися не за один день, а на кожному історичному етапі розвитку вищої освіти наповнювалися новим змістом і нині базуються на цілому комплексі якостей. Однак загалом стан справ із кадрами вищої наукової кваліфікації залишається складним, що диктує необхідність принципово нових підходів до розв'язання цієї проблеми.

Усе це вказує на те, що діяльність науково-педагогічних працівників вищої школи в умовах перебудови її роботи повинна стати предметом особливої уваги.

Важливим напрямом роботи є і вдосконалення підготовки кадрів вищої кваліфікації. Стан речей у цій сфері погіршується внаслідок стійкої тенденції, до підвищення середнього віку докторів наук, професорів. Майже половина їх у ВНЗ має пенсійний вік. Порушена спадкоємність між досвідченими, "старшого призову" науково-педагогічними працівниками й молодими. Цю обставину слід відзначити з урахуванням сучасної обстановки, коли значний кількісний приріст науково-педагогічних сил у сфері вищої освіти на відміну від минулого з багатьох причин неможливий, і, отже, приплив молодих кадрів у вищу школу гальмується. Цього, зрозуміло, не можна допускати з огляду на катастрофічне "старіння" кафедр і зниження ефективності їх роботи. Неважко зрозуміти, наскільки негативно це позначається на творчому потенціалі вищої школи. Треба здійснювати заходи щодо поглиблення теоретичної, спеціальної та ідеологічної підготовки майбутніх учених, оволодіння цими методами й засобами виконання досліджень, прищеплення навичок самостійно і водночас на високому рівні здійснювати наукову, педагогічну й виховну роботу [3]. Потрібен науково обґрунтований, оптимальний режим оновлення кадрів вищої кваліфікації.

Зараз європейське освітнє співтовариство враховує вимоги Болонської декларації. Його суть полягає у формуванні на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування. Однією з ключових позицій, які виконуються в межах Болонського процесу, є перехід на дворівневу вищу освіту (бакалавратуру та магістратуру). А це, в свою чергу, означає, що пропонується ввести два цикли навчання (додипломна і післядипломна освіта), які передбачають присвоєння відповідно академічних ступенів: бакалавр і магістр.

Але, якщо ми говоримо про підготовку майбутніх викладачів для вищої школи, то нам слід звернути увагу на підготовку викладацьких кадрів через магістратуру та аспірантуру. В обох випадках йдеться про підготовку висококваліфікованих кадрів, професійно зорієнтованих на науково-дослідну і (або) науково-педагогічну діяльність. З огляду на це, магістратура і аспірантура стають логічним завершенням основної конструкції багаторівневої освіти, що припускає як широку фундаментальну, поглиблену спеціалізовану підготовку в рамках бакалаврату, потім поглиблену спеціалізовану підготовку і самостійну науково-дослідну роботу, призначену для виховання інтелектуальної еліти нашого суспільства [5].

Не дивлячись на спорідненість науково-дослідної спрямованості, між магістратурою і аспірантурою є істотні відмінності, що полягають, передусім в тому, що зміст навчання у магістратурі передбачає реалізацію вузівських освітньо-професійних програм, тоді як аспірантура є однією з форм після вузівської освіти фахівців. Ця важлива організаційна відмінність, припускає різний підхід до формування освітньо-професійних програм підготовки магістрантів і аспірантів.

Становлення освіти відбувається незвичайним для нашої країни шляхом: вищим навчальним закладам запропоновано самим вибирати між існуючими традиційними або новими формами організації магістерської та аспірантської підготовки наукових і педагогічних кадрів.

Поступово багаторівнева вища освіта набуває все більшої ваги. В даний час затверджені державні вимоги до мінімуму змісту і рівнів підготовки випускників за різними спеціальностями, у тому числі і за рядом нових спеціальностей. Оскільки кваліфікація "спеціаліст" є більш масовою, ніж "магістр", тому зусилля теоретиків і практиків на початковому етапі становлення багаторівневої системи національної освіти були зосереджені передусім на формулюванні державних вимог саме для першої з двох категорій майбутніх фахівців. Для освіти спеціалістів до теперішнього часу вже опрацьовано багато змістовних, організаційних, методичних і юридичних питань. Не можна сказати, що тут все вирішено, але положення істотно простіше, ніж стосовно магістратури й аспірантури, хоча останнім часом з'явився ряд нормативних документів, які ситуацію в даних підрозділах вищої школи роблять більш визначеною. Натомість, ряд важливих питань щодо підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів через магістратуру і аспірантуру запишаються відкритими.

Майбутні викладачі вищої школи – це насамперед магістри і в деяких випадках аспіранти, якщо вони вступили до аспірантури одразу після закінчення виші. Розглянемо докладніше магістрів. Існують два поняття "магістр" та "магістрант".

Магістрант – (лат. от magister) той, хто складає державний екзамен на ступінь магістра, хто склав екзамен на ступінь магістра, але ще не захистив магістерської дисертації. [2].

Магістр – при визначенні слова "магістр" (від латинського master), що визначається як вчитель, глава, начальник, стає очевидним, що вибір терміну досить точно відображає в даному випадку стан речей, оскільки магістерська підготовка істотно більш індивідуалізована і просунута порівняно з бакалавратом. Тут, згідно ідеї підготовки інтелектуальної, наукової еліти, не може бути усереднювання, властивого як традиційній системі освіти, так і, певною мірою, бакалаврату.

Отже, магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних завдань у певній галузі народного господарства. [4].

Магістратура є складовою частиною системи ступеневої освіти, однією з форм підготовки науково-педагогічних, наукових та керівних кадрів. Головна мета магістратури – підготовка фахівців з поглибленими теоретичними та спеціальними знаннями, які оволоділи методами та засобами наукових досліджень, умінням самостійно на високому рівні вести наукову, педагогічну та управлінську роботу.

Освітньо-професійна програма підготовки магістра забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра на базі відповідної освітньо-професійної програми підготовки бакалавра (нормативний термін навчання визначається програмою, але не можна перевищувати одного року, а для окремих спеціальностей за погодженням Міносвіти, може бути встановлене термін півтора року). Здобуття кваліфікації магістра може здійснювати на базі відповідної освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста (нормативний термін навчання визначається індивідуальною програмою з урахуванням академічної різниці між освітньо-професійною програмою спеціаліста та магістра, але не може перевищувати одного року).

Освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку.

Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра.

Магістерська підготовка здійснюється за напрямами та спеціальностями, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.1997р. "Про перелік напрямків та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями". Їх можна організувати зі спеціальностей, акредитованих IV рівнем акредитації, при випускаючих кафедрах, які мають висококваліфіковані кадри та сучасну лабораторну і дослідницьку базу.

Принципово нову форму підготовки спеціалістів - магістратуру відрізняють якісно нові поглиблені курси та напрямки наукової роботи з вибраних спеціалізацій, передові форми організації навчального процесу, апробація отриманих результатів наукових досліджень безпосередньо у практичній роботі.

Магістерські програми зорієнтовані на глибоку фахову підготовку із забезпеченням високого рівня теоретичних знань, безпосередню розробку і впровадження в практику різноманітних наукових програм і розробок. Програма забезпечує набуття глибоко диференційованих знань, передбачає оволодіння науково-методичними формами освітньої діяльності.

На рівні спеціалізованої магістерської підготовки відбувається не тільки синтез отриманих

раніше знань та їх поглиблення, але й надається можливість аналізувати індивідуальну освітню програму, що розкриває творчі і науково-дослідні здібності особистості. Останнє досягається як за рахунок значної частки елективних курсів у програмі навчання, так і за рахунок власної науково-дослідної роботи, що проводиться під керівництвом найдосвідченіших авторитетних науково-педагогічних кадрів. Не випадково, магістратура відкривається тільки в тих навчальних закладах і за тими напрямками наукових спеціальностей, де є наукові школи, ведеться підготовка аспірантів, а також є доступ до наукової інформації за допомогою сучасних інформаційно-технічних мереж.

Підготовка магістрів з педагогічних спеціальностей може здійснюватися для науково-педагогічної й науково-дослідної діяльності.

Особи, які пройшли магістерську підготовку за науково-педагогічним спрямуванням, здобувають кваліфікацію "Магістр педагогічної освіти" й викладача з відповідної спеціальності; за науково-дослідним спрямуванням – кваліфікацію "Магістр-дослідник" з відповідної спеціальності.

Магістри-викладачі можуть займати первинні посади у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації; магістри-дослідники – у науково-дослідних підрозділах вищих навчальних закладів, науково-дослідних установах та організаціях.

Висновки. Як бачимо, введення багаторівневої системи освіти відкриває нові перспективи в питаннях підготовки майбутніх педагогічних кадрів. При цьому, у тих, хто вступає до магістратури і, особливо, до аспірантури, на нашу думку, повинен бути не просто визначений, а саме високий стартовий об'єм предметної і науково-дослідної підготовки, що визначається їхнім попереднім індивідуальним освітнім маршрутом. Завдяки можливості індивідуалізації різноманіття магістерських і аспірантських програм, підготовка майбутніх наукових кадрів може мати різну спрямованість і інтенсивність. Наслідок цієї диверсифікації, формування диференційованих програм їх предметно-наукової і науково-дослідної підготовки на рівні державного стандарту, а також формулювання відповідних вимог до випускників магістратури і аспірантури є вкрай необхідними. З підписанням Україною Болонської декларації почався новий період розвитку вищої школи та пошук спільного підходу до вирішення загальних проблем вищої освіти.

Перспективи подальшої роботи полягають у розробці технології підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вітвицька С.С.* Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: монографія / С.С. Вітвицька. – Житомир, 2009. – 440 с.
2. *Ефремова Т. Ф.* Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / Т.Ф. Ефремова. – М.: Русский язык, 2000.
3. *Каніщенко Л.О., Литвин В.М.* Вища школа: шляхи перебудови / Л.О. Каніщенко, В.М. Литвин. – К.: Знання, 1988. – 48с.
4. *Приходько М.І.* Педагогіка вищої школи: курс лекцій для магістрів / М.І. Приходько. – Запоріжжя, 2001. – 96с.
5. *Сенашенко В., Казарин Л., Кузнецова В., Сенаторова Н.* О подготовке педагогических кадров в магистратуре. /www. sci.informika.ru/text /magaz /higher/ 3_96/25-33.html

Подано до редакції 10.10.11